

ՀԱՆՐԱՊԵՍ ԿԻՍՏԱՄԱՆԱՅ

v. Տարի. 1866
 Ը. Երջան

Մամուլը ընկերային աշխարհին յոյսն է, եւ ուր որ յոյս
կայ նսեւ Նախախնամութեան մասը: Վ. ՀիւԿ0.

Vol. 116 Furs 15

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. Պատրիարքին հրաժարականը. — Պ. Պետրոս Ս. Շանեանց.
Հայկական նամականի. — Փոստ:

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԻՔԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Ամսոյս 4ին Ընդհանուր ժողովը իր որոշման համեմատ նիստ կազմեց խնդրոց կարգը նկատողութեան առնելու մտօք՝ բայց նոր խնդիր մը, այն է Ս. Պատրիարքի հրաժարագիրը եկաւ յանկարծ գործող և մտաց ուրիշ ուղղութիւն մը տուաւ:

Ահաւասիկ հրաժարագրին օրինակը .

Մեծապատիւ Երեսփոխանք Ազգային ընդհանուր ժողովոյ

Ամենասիրելի Ազգիս ընտրութեամբը երկու տարի ու կեսի չափ է որ Պատրիարքութեան պաշտօնը կը վարեմ, այս խղճի մտաց կ'ընամ ծանուցանել որ այս պաշտօնավարութեանս ատեն Ազգային Սահմանադրութիւնը ինձ ուղեցոյց ունենալով կարելի եղածին չափ աշխատեցայ յօգուտ Սրբոյ Նկեղեցոյ և Ազգիս :

Գոհ եմ Ազգային Ընդհանուր Պատկառելի Ժողովէն,
որ միշտ սիրայօժար ձեռնտու և զատառկա կից գտնուե-
ցաւ ինձ հարկւոր տնօրէնութեանց մէջ :

Այս շնորհակալութիւնը հրապարակաւ մատուցա-
նելէ ետքը անուամբիկ կը մատուցանէմ միանգամայն
ին հրաժարականս Մէծ. Ընդհանուր ժողովոյդէ և ինչ-
պէս և Բ. Դրան, ոչ միայն ծերութենէս և անձնական
տկարութենէս պարտաւորեալ այլ և զգուշանալով այն
անտեղութենէն որ կրնայ տեղի ունենալ այս օրերս
նոր Երևան ելած կրօնական իրաւասութեան խնդրոյ
ծաղումէն, որ արդարեւ մեր և Կրօնական ժողովոյ
պատուարժան անդամակցաց խղճին ղէմ է:

Խնդրելով որ Հնդհանուր ժողովոյդ Գերայարգ երես-

Վոխանք մեր այս կամուռոր հրաժարականը ընդունին,
կը խնդրեմ դարձեալ որ պէտք եղած տնօրէնութիւնը
անմիջապէս յիշածն կատարել յօգուտ Ազգիս :

Մեր յաջորդ եղբօր զօրութիւն և կարողութիւն և օրհնեալ սիրելի Ազգիս սէր և միութիւն մաղկելոյ :

Մնաւ Մեծապատիւ Երեսփոխանացդ
 ձիշտ աղօթարար
 ՊՅՂՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

4 Umrut 1866

Ի Պատրիարքարանի Հայոց

4. *Notizen*

Այս հրաժարագրին ի պատասխան հետևեալ գիրք գրել որոշուեցաւ :

ԱՄԵՆՈՒԿԱՄԻԸ ՍՐԲԱԳԱՆԻ ՀԱՅՐ.

Ձեր Սրբազնութեան Ընդհանուր Ժողովոյն Ատենապետին մարտ 4 թուականաւ ուղղած հրաժարագիրը, թէ և խնդրոց կարգը անցած չէր, ներկայ գտնուող յիսուն երկու Սրեպիոխանաց առջև կարդացուեցաւ։ Բայց որովհետեւ պէտք է որ բոլոր Ազգային Սրեպիոխանները գիտնան այս հրաժարականի խնդիրը և ըստ Սահմանադրութեան Ձեր Սրբազնութեան կը պատկանի Ընդհանուր Ժողով գումարել։ Ուստի կը խնդրուի որ Ձեր Սրբազնութիւնը բարեհաճի յառաջիկայ ուրբաթ օր Ընդհանուր Ժողով հրաւիրել հրաժարականի խնդրոյն համար։

Իսկ եթէ Զեր Սրբազնութիւնը չհաճի ինքն իր կողմէն ժողովը հրաւիրել, որ և իցէ պատահառաւ, շնորհ ընէ անմիջապէս Ընդհանուր ժողովոյ ղեւանին ծանուցանել իր կամքը :

Ի դիմաց Ընդհ. Ժողովոյ Փ. Ասեմապետ
ՆԵՐՍԷՍ Խ. ՏԱՏԵԱՆ

1866 Մարտ 4

Հայասթիոյ Եկեղեցին

Ս. Պատրիարքը իբրև հրաժարեալ յանձն չառաւ Ընդհանուր ժողով հրաւիրել և նոյնը Գիւանին իմացուց. Թէ և Ս. Պատրիարքը քաջ գիտէ որ իր հրաժարականը ըստ օրինի բոլոր Երեսփոխանաց կանխաւ պէտք էր ծանուցանել, Թէ և Ս. Պատրիարքը քաջ գիտէ որ ասանկ խնդրոյ մը համար ինքը ուզղակի Բ. Դունէն հրաման առնելով՝ Ընդհանուր ժողով հրաւիրելու էր, քանի որ Սահմ. 6^ա յօդուածը այս պարագայիս մէջ գործադրելի չէ, քանի որ ամբաստանող և բողոքող ժողով չկայ, այլ լոկ հրաժարող մը, և իր հրաժարականը զինքը ընտրող ժողովին լրումեան չի ներկայացնող, Թէ և Ս. Պատրիարքը քաջ գիտէ որ անմիջական անօրէնութիւն մը պէտք է հրաժարականիմասին, և ասոր համար կրկին և կըրկին կը խնդրէ գերայարգ Երեսփոխաններէն որ պե՛տք եղած սեօրհնութիւնը անմիջապէս փութան կասարել յօգուտ ազգին. բայց արի տես որ անմիջական միջոցը կը զրանայ, այն է Ընդհանուր ժողով հրաւիրել:

Ուրեմն ո՞վ պիտի հրաւիրէ: Ս. Պատրիարքը կամ Տեղապահ մը, և կամ Ընդհանուր ժողովին Գիւանը:

Ս. Պատրիարքը, եթէ Բ. Դունու հրաժարականը չընդունի:

Տեղապահ մը, եթէ արդէն հրաժարականը ընդունուած լինի:

Ընդհանուր ժողովին Գիւանը, եթէ հրաժարականը ընդունելու կամ չընդունելու հարկը տեսնուի:

Անցեալ Ընդհանուր ժողովին կարծիքը այս էր. բայց Գիւանը Բ. Դրան զիմելու ըստ Սահմանադրութեան պէտք կ'զգայ և Բ. Դունն ալ պարտ ու պատշաճ հրամանը տալ կ'ստատանայ: Մինչև ցարդ հրամանը եկած չէ, Թէ և Ս. Պատրիարքը կը խնդրէ որ անմիջական սեօրհնութիւն ըլլայ յօգուտ ազգին:

Ս. Պատրիարքին հրաժարականին գրաւոր պատճառները յայտնի են քանաւոր պատճառները ուրիշ առթիւ պիտի յայտնենք:

Կիմանանք որ Ս. Պատրիարքը Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ ընտրուել է: Ինչ՞ յանդգնութիւն, Պատրիարք մը Առաջնորդութեան կոչել:

Հ.

Պ. ՊԵՏՐՈՍ Ս. ՇԱՆՇԵԱՆՅ

Ով՞ է այս Շանշեանցը, կը հարցնէ Տաճկաստանի այն հայը որ հեռաբնակ մերագնէից բարոյական և մտական վիճակին անտեղեակ է, որ իր տեսութիւնը Պօսփորէն անդին չի տանիր, լոկ տեղական միօրինակ լուրերով կը շատանայ և եթէ սիրտը նեղա-

նայ ձեռքը կ'առնէ Պ. Տէրոյենց Չամուռնիին Երևալը և անոր մէջ Շանշեանցի դէմ գրուած զրպարտութիւնները կարդալով, ո՞հ, այս ալ վտանգաւոր մարդ է, անհաւատ է, Ռուսաստանի Միւնեսին է կըսէ, Նազարեանցի և Նալբանդեանցի սև ընկերը պիտի ըլլայ անշուշտ կը մրմնջէ, և բոլոր իր հետաքրքրութիւնը Պ. Չամուռնին մէջ կը Թաղէ:

Սակայն այն որ փորձով գիտէ Թէ ինչ որ Պ. Չամուռն տղմոտէ, աղտոտէ ու զրպարտէ միշտ յարգելի է, այն որ Ռուսաստանի հայոց լուսաւորութեան կարապետը կը փնտռէ, այն որ վսեմ հոգոյ և ճշմարիտ հանճարի համեմատութիւնը կը յարգէ, այն որ արծուին ճանկին տակ ինկած ազատամեծ Սուչունի մը դառն վիճակը կ'երևակայէ, այն որ Կաթողիկոսական խնդրոյն ներքին հանգամանքը, Թիֆլիզի հայոց բարոյական և մտաւորական շարժումներու պատմութիւնը կուգէ սորվիլ, այն որ Ծիլն Աւարայրի կը կարդայ՝ իսկոյն կը զանէ Շանշեանցը, որ իր պարզ և ընտիր ճշմոյշ, իր վսեմ, սրտաշարժ և վառ հոգով հոգիիդ հետ կը խօսի և զքեզ իրեն հոգեկից կընէ:

Շանշեանցի Ռուսաստանի հայոց մեծին ու փոքրին մէջ (ի բաց առեալ Ջալալեանները և Չամուռնները) ունեցած յարգը ու բարոյական ներգործութիւնը, ազգային մանկաւոյն դաստիարակութեան համար ըրած մեծամեծ և իրական ծառայութիւնները, անոր եկեղեցական հմտութիւնը և առաքինական յատկութիւնները բաժ էի, բայց ոչ զինքը և ոչ անոր զրուածքը տեսած չէի: Բանի մը տարի առաջ Փեմրպուրկ գտնուելով անոր հետ անձամբ տեսութիւն ընելու բարեբաղդութիւնը ունեցայ և անոր բարեմասնութիւնները համբաւէն շատ վեր գտայ, և ահա այսօր ի շնորհս Ծիլն Աւարայրի անոր մէկ նշանաւոր նամակը կը կարդամ, որ Թէ և անոր հոգւոյն մէկ Թեթև նշոյլն է, բայց բաւական է անոր արեւին առաքինութիւնը և զօրութիւնը ցուցնելու:

Այս շնորհալի և նշանաւոր նամակին (¹) վերջին մասը, որով Շանշեանց Ջալալեանցի մէկ զրպարտութիւնը կը հերքէ, և որ շատ յարմար է նաեւ ազգային արդի պարագաներուն, ահա այս է:

(¹) Տես Ծիլն Աւարայրի Բ. Ս. Երես 52.

Այժմ ներեցէք հարցնելու Նորին բարձր Սրբազնութեանը, թէ այդ ում անուշով է թեթեւամտաբար անուանում իմ կրօնադիտութեան դասերը հերետիկոսութիւն, Աւետարանի անուամբ արդեօք, նա չի կարող գտնել նորա մէջ և ոչ մի խօսք, որ չքարոզէ մեր Փրկչին Աստուածային յաւիտենականութիւնը, և սրբութիւնը: Հայոց Եկեղեցւոյ անուամբ արդեօք, ինչո՞վ է կարծում ինքն իրան աւելի հարազատ քան ինձ և ուրիշներին: Ինչպէս հոգեւոր անձն արդեօք: Նա պէտք է յիշէ այն Լատինացոց իմաստաւից առածը, թէ « վէզարը վարդապետ չէ շինում »: Իմ դասախօսութիւններս յայտնի էին և բաժարձակ, նրանց ունեցողի էին ոչ թէ միայն աշակերտները, այլ և ուրիշ աշխարհական և հոգևորական այցելու անձինք: Իմ դասախօսութիւններս յայտնի էին և Ներսէս Կամուզիկոսին, որ երկու անգամ ներկայ գտնուեցաւ հրատարակական հարցաքննութեանց և ծանօթացաւ նրանց բովանդակութեանցը: Այս դասախօսութեանց հոգով դաստիարակուած էին այն աշակերտները, որոնք իւրեանց քարոզներով շտապեցանք էին Ներսէս Կամուզիկոսին և Ազգին: Այս աշակերտաց կենաց և յառաջողիւթեան համար էր, որ Ներսէս Կամուզիկոսը բարձրացրեց շամպանեայ զինւոյ լի բաժակը և օրհնեց նրանց ի ներկայութեան Հոգաբարձուաց, առագ ուսուցչոց և օտար անձանց ստելով. « Ազգի համար շատ մեծ մարդիկ կը լինին »: Միւս անգամին երբ լսեց այս աշակերտաց քարոզները, ասաց Վեհապետեան Գէորգ Յախիոպոսին: « Զուրը Թափուենք, Գէորգ Յախիոպոս, ինչ էն ասում այս փոքրիկ տղերքը »: « Ախ', Պետրէ, ասաց նա նոյնպէս ինձ, աշակերտաց քարոզը վերջանալից յետոյ. Նմէ երեսուն տարի առաջ սկսել էինք այս բանս, որչափ յառաջ գնացած պէտք է լինէր մեր Ազգը »: Ահա այս աշակերտաց և որոնց նմանների համար է, որ Սարգիս Արքեպիսկոպոսը ասում է իր նամակի մէջ, « Հազիւ հազ կարողացայ ցրել նրանց »:

Քրիստոնէական ճշմարտութիւնն էր միշտ ճիշմայն գաստիարակութեան, որ ևս մտցրի ուսումնարանի մէջ: Դաստիարակութեան դրօշն է մարդոյն հասցնել իր կոչմանը, և կատարելագործել նրա կեանքը: Սրա համար էլ և իմ բոլոր ուշադրութիւնս դարձրած էր զէպի աշակերտաց հոգևոր բարոյական կողմը, միտք բերելով այն առածը թէ, « Սոռղը դատողութիւնը՝ առողջ մարմնոյ մէջ »: Այս բարձր

նպատակին հասնելու համար էս ընտրեցի այն ճանապարհը, որն որ միայն տանում է զէպի մեր Փրկչիչը: Այս այն սիրոյ ճանապարհն էր, որ հաւասարում էր ինձ նրանց հետ, և էս, որպէս ընկեր, որպէս նրանց մեծ եղբայր, գնում էի նրանց հետ զէպի լոյսը, զէպի ճշմարտութիւնը և յաւիտենական կեանքը, ունեւով միշտ իմ աչքիս առաջը այն խաչը, որոյ վերայ մեր Փրկիչը մօտ 49 դարէ զիրկը բացած, կանչում է աշխարհիս որդւոցը զրկելու, ինչպէս Աստուածային որդւոցը: Այս աշակերտաց համար է, որոնք կրնանք էին մեր Փրկչի ուսման հոգւոյ զօրութեամբ, որ Սարգիս Եպիսկոպոսն ասում է. « Մոլորեալ և խմորեալ են և որոնց հազիւ հազ կարողացայ ցրել »:

Հայոց Եկեղեցին, որպէս Քրիստոսի Եկեղեցի, ազատ է և Սուրբ, ու պահպանում է և պահպանվում այդ խզճի ազատութեամբ և իր որդւոց կենաց սըրբութեամբ: Նմէ մէկը, որ և իցէ կողմից, կարողանայ սպառնալ մեր Եկեղեցւոյն վտանգ, այս այն մարդկանց կողմից կարող է լինիլ, որոնք կամենում են նրան իրանց կարճատեւութեանը մասնակից ստնել: Նմէ կարողանայ սպառնալ մեր Եկեղեցւոյն վտանգ, այս այն մարդկանց կողմիցն է, որոնք փառքերի պատճառաւ մոռանում են նրա ազատ հոգին, նրանք ոչ արեանում են, ոչ լսում Պօղոս առաքելոյ փրկարար խօսքերը. « Դիմն սպանանէ և հոգին կեցուցանէ »:

Իրաւ, որ մեր Եկեղեցւոյն սպառնում է վտանգ այսպիսի մարդկանցից, որոնք լուսոյ, ճշմարտութեան և զիտութեան ամեն մէկ ճառագայթները Թափանցելիս ժողովրդեան կեանքի մէջ, վեր են կենում նրա դէմ, և առանց խզճմտանաց, մեր Եկեղեցւոյ անուամբ հալածում են լոյսը, համարելով իրանց կարճատեւութիւնը հաւասար յաւիտենական ճշմարտութեան, որ հաստատուած է Աստուածային յայտնութեան վերայ: Զէ, Հայոց Եկեղեցին, այս մեր ազգի հոգևոր հայրենիքը, պահվել է և պահպանվել ազգովին՝ հոգևորականք և աշխարհականք կանգնել են մէկը մէկի մօտ ուսուցել են իրանց փոքրիկ եղբայրը, և մեռել են Եկեղեցւոյ յաւիտենական ճշմարտութեան համար: Վարդանները և Ղևոնդները մէկ տեղ են միսիմարել և քաջալերել ժողովրդեանը Աստուածային բանիւ, և պատմել նրա յաւիտենական և սուրբ փառքը: Թողնենք անցեալները, նախեցէք, լսեցէք, ինչ ազադակ է վեր կացել ամենայն

կողմից, Եւրոպայի և Ասիայի քաղաքներից, զիւղերից և խրճիթներից: Տարածուեցաւ սարսուխելի ձայն այս մօտիկ ժամանակներս, որ մեր Սկեզեցւոյ անկախութիւնը վտանգի մէջ է: Այս ազազակը ցոյց է տալի, որ մեր ժողովրդեան մէջ կայ մի բարձր բան, փողոցի շահից Թանկագին, նրա շահասէր նպատակիցը բարձր, նրա կեանքից վսեմ, այս նրա համոզմունքն է, նրա Սկեզեցիւն: Ինչպէս զեղեցիկ է ժողովրդեան այս արմնանալը, ինչպէս մեծ է այս տեսարանը, որ բոլոր ժողովուրդը Թրթռում է մի պարզ կրօնական հարցման համար: Ինչքան բազմաթիւ է այն ժողովուրդը, որոյ համար այսքան Թանկ է կրօնական համոզմունքը, որ ըստ բանի Փրկչին, չէ ապրում միայն հայրով: Ժողովրդեան այս հակադրութիւնը ցոյց է տալի, որ Հայաստանումը ամենայն փորձ, ամենայն ցոյց ի վնաս Սկեզեցւոյն սաստիկ կը յանդիմանուի մեր բոլոր Ազգէն: Մինչդեռ օրագիրները կանչում են զոռշտցներով, լսիր, վտանգ է զալի Սկեզեցւոյ անկախութեան համար, կարծես Թէ մեր հոգևորականութիւնը ուխտ է դրել լուս մնալու: Ուստի է կենում: Բայց եթէ հաստատանք Փարիզի և Տաճկաստանի լրագիրներին, մեր հոգևորականութիւնը, ոչ առանց երեւելի բացատրութեան, օգնում է Սկեզեցւոյ Թշնամեաց, այս կրօնական յեղափոխութեան մէջ: Թող լսէ Ն. Բարձր Արքայապետութիւնը այս սեպհական իրաւունքը, այս արտօնութիւնը պաշտպանելու համար: Սկեզեցիւն ժողովրդին է, ազգն է պաշտպանել միշտ Սկեզեցիւն, Թէ անցելումը և Թէ ներկայումս, և միշտ պատրաստ է նա պահպանել իր բանի և կեանքով նորա սրբութիւնը և ազատութիւնը: Սկեզեցւոյ պաշտպան կարծեցեալները լուս կ'անէին, եթէ ընտելացնէին իրանց աչքերը լուսոյ հետ, և չլինէին ամենայն ժամանակ արգելք մեր ազգի լուսաւորութեանը՝ իրանց կարծեցեալ հարադատութեամբ: Թողնենք այս չնչին հարցմունքը, Թէ ով պետք է պաշտպանէ Սկեզեցիւն, ով պետք է լուսաւորէ ժողովուրդը, այս իմ կարծիքով բոլոր հասարակութեան գործն է, և ոչ Թէ մէկ որ և իցէ, հոգևորական կամ աշխարհական գասի: Միայն զիտութեան և ճշմարտութեան լոյսը, զիտութիւն և ճշմարտութիւն տարածելու իրաւունք տուողը նրանք են, որոնք ունին այն լոյսը, որը միայն կանչուած են լուսաւորելու և իրանց չորս կողմը տարածելու ճշմարտութեան և զիտութեան բարութիւնը: Այս պատճառաւ էլ վեճերը, որ բայ-

ւել են մեր օրագիրների մէջ, Թէ ունի է պատկանում ժողովուրդը լուսաւորելու իրաւունքը, հոգևորականին, Թէ աշխարհականին, այս, կարծեմ, օտար վեճ է, և ոչ Հայկական: Այս վեճը մեր վեճ չէ, նա ծնած է Արեւմուտքումը պատմական անցքերի զօրութեամբ, որն որ բաժանեց հոգևորական օգուտը աշխարհական օգուտից: Այսպիսի հոգևորականաց և հասարակաց շահերի միմեանց հակադրութիւնը, ի պատիւ մեր ազգի, երբեք չէ պատահած մեր պատմութեան մէջ:

Շատ զեղեցիկ կ'անէ Սարգիս Արքեպիսկոպոսը, եթէ Թողնի այս անարժան ճանապարհը, բամբասանքը, անամէմոն և անէծքը, այդ մեր Սկեզեցւոյ հոգին չէ, հապա ուրիշ հեռու Սկեզեցւոյ, որն որ բաժանեց իր շահը ազգի շահից և Թշնամացաւ նորա հետ: Այս անամէմոնները և անէծքները մեր ժողովրդի ձայնի պատասխանը չեն, որ խնդրում է զիտութեան և ճշմարտութեան լոյս: մեր Փրկչի ձայնի պատասխանը չեն, որ խնդրում է սիրել իր Թշնամեացը, օրհնել անիծողներին, բարի առնել ստեղծեաց, և աղօթք անել նեղացողների և հալածողների համար, լինիլ կատարեալ որպէս կատարեալ է Հայրն մեր երկնաւոր:

Հոգևորականութիւնը պետք է լցուի մեր Փրկչի հոգւով, ապրի նորա կեանքով, տարածէ նորա սիրոյ խօսքը: Ահա ճշմարիտ ճանապարհը, որով զնայել է և պետք է զնայ հոգևորականութիւնը, որ կարողանայ հաստատել մեր Փրկչի հետ աշխարհումս Աստուածային Թագաւորութիւնը:

Եւ այսպէս, կ'առնեմ իմ դատաւորիս, Պօղոս առաքելոյ խօսքերը. «Այլ ինձ և այս անարգանք են, եթէ ի ձեռք գտնեցայց կամ բնաւ խօսի ի մարդկանէ, նա և զանձն իմ ոչ քննեմ: Զի ոչ ինչ զիտեմ անձին իմոյ, այլ ոչ եթէ այսու արդարանամ, զի որ քննէ զիս՝ Տէր է, որ լուսաւոր առնիցէ դատւոնիս խաւարի, և յայտնիցէ զխորհուրդս սրտից, և ապա խաբարանչիւրոյ գոնութիւն եղիցի յԱստուծոյ»:

Զերում վեհափառ հայրութեան,

Խոնարհ որդի

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՆՇԵՍՏՅ

Արդարեւ Հայաստանի հարազատ որդիք պետք է շնորհակալ ըլլան Պ. Մ. Աղաբէգեանի որ Պ. Շանշեանցի պէս հազուագիւտ անձի մը ընտիր գործերը ի լոյս կ'ընծայէ իր նորածիլ Ծիլն Աստուծոյ ամ-

ապրին մէջ, ինչպէս որ և այս օրերս զատ ալ հրատարակած է Շանշեանցի Քրիստոնեական Ուսման զիրքը, զոր ամէն հայ՝ որ իր Եկեղեցւոյ հոգին և դաւանութիւնը կուզէ լաւ ճանչնալ, պարտաւոր է ունենալ և կարդալ:

Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱՄՍԿԱՆԻ

6 Փետր.

Ազնիւ Ծաղիկ

Պ. Պարոյր՝ աչքը խորհրդաւոր նաւակին վրայ սեւերած՝ ահ մը քաշեց: Կարծեմ թէ կը դժարէր հեռանալ այն տեսարանէն և խոր մտմտութիւն մը զինքը առեր ուրիշ աշխարհ մը տարեր էր: Յանկարծ անապատը — Աստղափայլ կամարի մը ներքեւ, փրփրուն ծովուն մէջ տեղը՝ սիրաբոյր լուծեալն ատեն՝ քունի այս նսեմ կէտը, այս մենաւոր առաքատիկը կը զիտեմ որ ձկուն պէս կը սողոսկի լոյսի և ստուերի մէջէն, ամսանուծեան և մահու արահետէն՝ դառն յիշատակ մը երևակայութիւնն կը յուզէ, սիրտս կը ճնշէ, ըստ: Կը յիշեմ այն ամպրոպային սև զիշերը՝ երբ անոր հետ թեթև ախտի մը մէջ նստած Զմիւռնի նենգոտ խորշին փրփրադէղ ալիքներէն մզեալ՝ հոսանքու ճիւղի պէս կը քշէինք դէպ ի Բարսաշ: Ահ, երկինքը յատակ էր, լուսինը պայծառ և ծովը սիրահարները կը հրաւիրէր իր ծոցը այն միջոցին որ Բունդայի ափերէն ճամբայ ելանք...

Այն ինչ նաւը պտոյտ մ'ըրաւ և ահա զնտանման սև ամպ մը Պուրնասպտի լեռին հունէն ծայր տոռաւ և խոյն մինչ ի Թուզլա յանգող՝ նաւահանգստին հիւսիսային կողման ամայի և սգալի լեռնակներուն գօտինքը ծածկեց և սկսաւ որոտալ և փայլակներ տրամակել: Բիշ քիշ երկինք իր աստղերը մարեց և ջրերու վրայ սև սաւառ մ'ընկաւ: Պուրնասպտի կողմէն հովը ուժգին կը սուլէր, անոր խորշակին ջրերը կարծես թէ եփ ելած կը վժվժային, կ'եռային: Խոկ մեր առջը նաւահանգիստը կը թնայար, կ'ուռէր և մրրիկ կ'սպառնար: Մեր նաւակը՝ թէև նոյն պահուն թնդ հովին տուած՝ մերթ բլրակի նման կոհակի մը սարը կ'եղէր, մերթ փրփրալի հովի մը մէջ կը զլորէր և այսպէս էլ և էջ՝ կայծակներու մէջէն կայծակի պէս կը սուրար՝ բայց վտանգի մէջ էր:

Փայլակի մը դեղին լուսին դարձայ անոր երեսը նայեցայ որ ինձի կը նայէր ժպտելով, հրեշտակա՜յն ժպտ: «Միթէ կը վախճան. . . հիւ, ըսի անոր՝

սեղմելով այն քնքուշ ձեռքը զոր ծնկիս վրայ դրած էր: — «Սիրտս հանգարտ է, հառաչեց նա միշտ ինձի նայելով, դու իմ քովս ես: Իմ երկինքս աչքերդ են և աչքերդ պայծառ են: միմալ կը ցաւիմ որ ինչպէս մարդիկ՝ նոյնպէս բնութիւնը մեզմէ երես կը դարձնէ. . . »

Նոյն բոլէին Պարոյրին երկնագոյն աչացը մէջ արտաւոր մը փրփրաց. վայրկեան մը կանկ առաւ և ապա շարունակեց: — Վրոյր, անոր այս վերջին խօսքը հինգ տարուան պատմութիւն մը կը պարունակէ, պատմութիւն մը, որ երկու դժբաղդ սրտերու քաշած վիշտերուն ծնունդն է իրաւ, բայց իր մէջը աշխարհ մը կ'ամբիտիւ, և ուրիշ առթիւ կը հաղորդեմ քեզի: Այս ըսեմ միայն որ անոր այն վսեմ զգացման պատասխանեցի — Ուրեմն թող այս ըլլի մեր գերեզմանը քանի որ երկին և երկիր մեզի դէմ են և վստահ չենք անգամ որ մարդիկ մեր հրիտակը սուրբ պահելով՝ զմեզ մօտ առ մօտ թաղեն սև հողին մէջ, ինչպէս որ անդին մեր հողին իրարու ժողոված մշտատես երանութեան մէջ պիտի լողան իր մի հողի:

Բայց, բարեկամ, մինչդեռ ազատութիւնը և երանութիւնը ի միտսին մահուն մէջ կը միտուէինք անձկօրէն, մահը նոյն ժամուն կայծակի ու կոհակի դէմքով մեզի հետ կը խաղար և մեզի կը խնայէր: Ո՛հ, երանի թէ չի խնայէր, ուր էր թէ վերը գտնէի ազատութիւն մը զոր վարը ի նանիւր կ'որոնեմ. . . Կամ իմ մը ջուր կ'սպաննէ զմարդ, կըսէ Բասքալ. միթէ իրան է: Ով իրանոսին մէջ մտայ և անպիտան ելայ ու հիմալ զգացում մը դիս կ'սպաննէ. . . .

Ձեմ հարցնէր, ըսի Պարոյրին, թէ ով է այն էակը որ հողիդ սարսելու զօրութիւնը ունի, որովհետև սիրային զաղտնիք յուզելու ժամը չէ, այլ կը հիանամ որ վառ ու խնդութեան Պարոյրդ այդպիսի զգայուն սիրտ մը կրէ և իր ծաղիկ հասակին մէջ դժբաղդ սիրոյ դառն բաժակը ըմպած լինի: Այս բաժակը ամէն մարդու բաժինը չէ: Շուայտ շրթեր անոր չեն կրնար մօտիլ, ոսկելից ձեռներ զայն չեն կրնար բռնել, նիւթասեր մարմիններ զայն չեն կրնար ըմբռնել: Այն բաժակը մեծ հողիներու կը վայէ. թշուառութեան մէջ երջանկութիւն զգալու, ճախորդութեան մէջ իրաւք, չքաւորութեան մէջ հանճար, անկման մէջ առաքելութիւն և վեհանձնութիւն գտնելու կարող սրտերու խորանին վրան է այն: Արարն մը՝ որ հէք՝ այլ վեհ էակներու հառաչանքը կընդունի և կը վերընծայէ այն էին որ սիրոյ ահն է:

Քանի որ կը սիրես՝ մեծ ես և զու Պարոյր, Թէև
կերպերդ Թեթև են : Սիրել, զօրել է . ուստի յուսա-
հատութիւնդ անվայել : Իրաւ է որ Պլուտարք սէրը
վազամեռիկ ցնցիւն է կըսէ, Պարօն յիմարութեան
զաւակը կանուանէ, Շէքսպիր շրջմովի հուրի կը նը-
մանցունէ, սակայն երկնային ճայն մը սէրը նուիրա-
կան պարզեմ'է, կը հրատարակէ և մարդկային ող-
գին կատարելութիւնը անոր մէջ կը տեսնէ : Մին պատ-
մաբանի ակնոցով՝ միւսը վաճառականի նժարով, ու-
րիշ մը բանահիւսի գոյնով կը նկարագրէ սէրը, և
մինակ խաչը անոր էութիւնը կը հաստատուէ : . . . Իսկ
զու խաչ կրած ես, Պարոյր . միմէ վաճառական քաղ-
քի մէջ այնպիսի ապրանք կը բշտի, միմէ շոգին
և նուր մինակ արմախի, բամպակի և կտաւ չին բերեր
Զմիռ, միմէ շահագէտ հայր օրիորդին կուրծքին վը-
րայ տեսած անգամանդեայ սիրտը աւելի եռանդովին
չի պահներ քան անոր զգայուն սիրտը . միմէ անոր
սիրոյ նժարին մէջ ոսկին տաւի ծանր չի քաշէր քան
անճանական արժանիքը, և ոսկեղէն կուրծք տաւն մը
խնկելէն ետե՛ գալն իսպառ չի խորտակեր . . . :

— Այ, չէ, գոչեց Պարոյր ոտըր գետին դարնելով,
չէ, կը սխալիս : ՅՈՒՄԵՐ ԼԵՐԻՐԻՆ պատանիները և
օրիորդները ազատ ըլլէին իրենց առաջին զուտ սէրը
պատկուած կը տեսնէին . Թէ և Պլուտարք կը կարծեն
Թէ մեր ազաւրը Թեթևամիտ և մեր աղջիկները շատ
բաց են և քմածին ընտրութիւններ կընեն : Այո՛, Աշ-
խէնը կը ճանչնաս, կը կարծես Թէ շատերես ու Թա-
փանցիկ գոհար մ'է որ երբն երբն կը փախչի և
իրեն յատուկ գոյն մը չունի, պիւրպիւրի պէս կը խօ-
սի, մինչև առտու կը պարէ, Թէ Թէ կանցնի, հովի
պէս Թեթև է, սիրարկութեամբ սիրտը կայրէ կը մըր-
կէ, և ամէնքը մատի վրայ կառնէ, ինչպէս որ զբեղ
ալ անգամ մը առած է . լաւ, այս Աշխէնը դաշնակին
սողն, պարու առնէ, ուրախութեան և նուագարան-
ներու հեշտաբուր որոտման ժամանակ, ամէն կող-
մէն բո՛հ բո՛հ, ծաղիկ և խունկ ընդունելու պահուն՝
մէկ հոգ, մէկ մտմտուք, մէկ զգացում մ'ունի, այն
է իր միակ սիրահարը, իր Հրամար, որ Թերես իր
հետը չէ : Իր աղջիկը չորս պատի մէջ պահող Թըր-
քահայը այն ինչ լիտի է, իմ զուակիս հարս չեմ տաներ
կըսէ . Թուրքիկը իմ բանիս կղայ այսինչ գիւրին որսէ
կ'մըմայ, բայց չգիտեն որ Աշխէն ներսէն իր Հրամ-
արը կուրայ : Ուրեմն ինչո՞ւ չի նրանցանաւ կը հարցնես
հիմա : Վասն զի Հրամար մինակ սիրտ ունի, և շահամու
հայր մը, պնասեր մայր մը, կամ վէս եղբայր մը

անոր առջեր պատ քաշած են : Այն պատը Թէ կոր-
ծանեն, ինչպէս որ ոմանք բրած են, երջանիկ կը-
լին և Զմիռ մատ կը խածնէ, իսկ Թէ չզօրեն՝ օրի-
որդը առաքելութիւնը կը մոռնայ, իր սէրը՝ որ ար-
տաքին յարձակումներու դէմ վահան մ'էր, կը փշրի,
և պատանին ալ խնդուեան կը զարնէ, ինչպէս ես . .

— Պ. Պարոյր, սէր Թերես զգաս, բայց անոր վը-
րայ արամաբանել չգիտես : Աշխէն և Հրամար սիրոյ
վիտյներ չեն, այլ փառամոլութեան դո՛հ և իմ կար-
ծեացս կենդանի ապրոցոյցներ : Ուր՝ որ շահ կայ՝ հոն
սէրը բան չունի : Ուր՝ որ հշմարկտ սէր կայ՝ հոն
բռնութիւնը ինչ գէմբով որ երեսն գոյ պէտք է ետ
քաշուի : Ինչո՞ւ համար աղջիկներուն կրթութեան
հետ ազատութեան համը կուտար և երբ զգալու խօ-
սելու և քաղելու կ'սկսին, անոնց սիրտը, խօսքը և
բայը կը կտրէր : Անհեթեթ ընծացը : Թիւրքերը ա-
ւելի տրամաբան են իրենց գրութեան մէջ : Վա-
ղակի մէջ կը ծնին կիները վանդակի մէջ կայրին,
վանդակի մէջ կը մեռնին . . .

Անշուշտ բոլ Թուրք ալ հիմա վանդակի մէջ կամ
ուրիշին Թեր մտած է . ինչ շահեցաւ Թուրք լինելով
քանի որ փետուրները կտրած են : Սակայն Թուրքի-
մակ այն սիրանուէր բաժակը և առ նայիմ այն զի-
նի լաժակը և բտէ ինձի Թէ ինչ կայ ինչ չկայ Զմիռ,
գործերը ինչ՞ ջրի մէջ են :

ՎՐՈՅՐ

Ազնիւ Ծաղիկ.

Փետր. 7

— Զմիռին շարժման մէջ է, ըսաւ Պարոյր, սե-
ղան նստելով վերջապէս, Ոսկանեանը հոն է : Ոսկան,
այսինքն, մտաց և գործոց մէջ յեղափոխութիւն : Ո՛հ,
ինչ գեեղեցիկ օր էր այն՝ երբ նա այս անգամ հայրե-
նի հողը ոտք կոխեց : Հայերը ելան ելան նստան :

Փ. Առաջնորդը մօրուքին Թէրեր համբելու առնէ,
Քաղաքական ժողովը որոշում մ'ընելու առնէ, Ու-
սումնական խորհուրդը ծրագիր մը պատրաստելու
առնէ, իմաստակ դասատուն Ս. Մեքրոպիառչ և անի-
մաստ զաս մը տալու առնէ, հարուստը ոսկիները
կոյտելու առնէ, վաճառականը բարձրագոյն համբել
առնէ, կիներ երկանը համար սուտ մը պատ-
րաստելու առնէ, օրիորդը իրենին համար ոսկեթել
քսակ մը հիւսելու և մագերուն մէկ շուտիկ գանգուրը
մանիշակի մը հետ ականջին ետին խօծելու առնէ, և
մանաւանդ Ս. Մեքրոպայ աչքը պաղելու առնէ՝ ան

Ոսկանն է երևան ելաւ: Վարդապետն իր մօրուքը, Քաղաքական ժողովն իր որոշումը, Ուսումնականը իր ծրագիրը, Խմատոսակը իր դասը, հարուստը իր ոսկին, վաճառականը իր առուտուրը, կինը իր ստի մատնոցը, օրիորդը իր գանգուրը թողուցին և Ոսկանին վեճ հակառակ տալէն բանէ վեր գտան. իսկ Ս. Մեսրոպ իր թնեքը երկնցուց իր հարազատ դաւակը զըրկելու և անոր հակառակ վրայ հայրական համբոյր մը դրոշմելու: Մինտէ ինքնատէրը և նախամեծը գոյն առին տունն և իրենց քովն տակէն խօսք մ'ըսին:

Եւ յիրար Ոսկանին գալուստը նշանուորդէպէս մ'է մեզի համար և անոր արտաձայնութիւնը թէ և պըզտիկ բաղբի մը շշուէր՝ բայց նշանակութեան արժանի. Զմիւռ եթէ քաջ չի ճանչար գէթ ճանչաւ կը կեղծէ այն հանճարը որ օտար աշխարհի մէջ՝ սնաւ և հայրենեաց համար հակեց և հալածում կրեց, որ օտարին ազատութեան սուրը քաշեց, ազգայնութեանց պաշտպան գրոշակիլը կանգնեցաւ անվեհեր և հայրենեաց համար զրեց ու հառաչեց, այն հանճարը՝ որ փառք ու նշան զոհեց, մեծատունին տուած ոսկին երեսին նետեց, մատնիչին ձեռքը կտրեց, հայ ճիգովիներու զիմակը խորտակեց և հայրենեաց համար լացաւ: Իսկ հայրենիք անոր անձնուիրութեան փախարէն ինչ ըրաւ. անզգայ կեցաւ, անըմբռնելի և կրակոտ է այն զլուխը ըսաւ և կերպով մը թշնամիին ձեռքը գէնը տուաւ: Ոսկան աննկուն՝ ուրիշ գէնը երով եկաւ մտքառիւ մօտէն իր հայրենեաց ծոցը և գետին տապալել այն թշնամին որուն անունն է ազիտութիւն: Եւ Ոսկան թէ և Մարտիկ և Մարտիկոս շարժեց, բայց այս վերջին շարժումը գեր ի վեր արժեց... Կեցէ՛ ուրեմն Ոսկան, անոր կենաց և նպատակին յաջողութեան, գոչեց յանկարծ Պարոյր, և բաժակը բաժակիս տրեմիկ տրեմիկ վարնելը և զինին տակելը մէկ ըրաւ:

— Բարեկամ, այդ ինչ լեզու է. համբերէ որ ես ալ բառ մ'ըսեմ այն ընտիր յայտարարութեան վրայ, որով Ոսկան Ուսումնասէր Ընկերութեան բեմին վրայ ելած՝ Զմիւռի հայերը ողջունեց և իր հիմնադրովը Քաղաքական ժողովը յաստիարակէ կոչեց. և երբ Քաղաքական ժողովը զինտնափ եկաւ ու ըսաւ, Պարոն, միշտ կը զինիս և մեզի դէմ պատերազմի ultimum մը կ'արձակես. մեր նպատակը նոյն է, թէ և միջոցները տարբեր, դու զրիչ և լոյս ունիս, մեր մեղան և ոյժ, ուրեմն հաշտ ենք, Ոսկանը բանակը, այն

է, ժողովուրդը ետ քաշեց և Սուրբ Մեսրոպի տան դուռը զարկաւ...:

— Աղբեր, հիմա տալէն բանի իլիկը ծլիկը քննելու տալէն չէ. մտքի յափշտակութեան, սրտի վրդովման և զինիլն հետ պէտք է որ տալէն բան շուտ շուտ դառնայ որ հրապոյր տայ: Այս միջոցիս խօսքը պզտիկին եւ ջուրը մեծին ե, ինչպէս գիրը Ոսկանին և անոր թուղթը Ուսումնասէր Ընկերութեան, վարդին կոկոնը թշուառին և փուշը երջանկին: Պարպենք այս բաժակն ալ մեր ուսումնասէր հայրենակիցներու լուսաւորութեան, օրիորդներու ազատութեան և կարգութեան մարդերու զգաստութեան համար: Եթէ տալէն բանի մեկնութիւն տալու և բարակը փնտռելու ըլլինք ոչ պաշտ մը զինի և ոչ պատառ մը հաց հաշակելու ժամանակ կ'ունենանք:

— Այդ ինչ հանած վարած աղայ մը եղեր էս դու. Պարոյր, մէկ աչքդ լալու տալէն միւսը կը խնդայ, լեզուդ թրծուալու տալէն միտքդ կը խեղայ: — Կը խնդամ, որովհետեւ արտում եմ, պոռաց Պարոյր, լեզու կը կտրեմ, որովհետեւ սիրտս լիք ու լոխն է, և անո մարդիկէն որ զիս այսպէս կեղծ ու պատիւը ըրին: Նրմալով սեր ճերմակէն, գեղեցիկը աղեղէն. անուշը թմուէն չեմ կրնար զանազանել թէ և կ'զգամ: Ամէնը մի և նոյն շտաբը բառեր են: Ընկերութիւնը մտքիս և սրտիս ուղղութիւնը և բերնիս համը փոխեց: Արդարութեան, հշտարտութեան, առաքինութեան և ազատութեան վրայ զոյրոցը ստրկած զատերս ծարած ռափը դրած եմ. Արդի բանուկ դրամը սատանայութիւն, շողաբորժութիւն, յանգքութիւնն ու ոսկին է: Եթէ ասոնք ունիս մեծ մարդ ես և ուշխաւրին կունակը կը հեծնաս, եթէ չունիս կով ախանջ ես և վիզդ մինակ ըծի յարմար: Ու՛ է Ամերիկացին, Անգլիացին, Քաղաքացին, եթէ ոչ մարդիկ մեզի պէս: Ինչո՞ւ մեծ ազգեր կըստին, որովհետեւ իրենց արժանութիւնը կը ճանչնան և ուրիշներու ալ յարգել կտան: Այն ոգին չկայ մեր մէջը. հայերը կուղեն մինակ կուրօրէն պահել այս խրատը, չըր թշնամիէդ ապտակ մ'ուտես, դարձուր միւս երեսը: Աղբեր, հայը թշնամիին երես տալէն երեսը մաշեցաւ ու դեռ երես ունի ինքզինքը մարդ կոչելու: Կարելի է հրեշտակ է, բայց հրեշտակը թռչող ունի, մինչդեռ մեր համեալը կը տեսնուի: Ոճա կոչու է, ներէ, թէ և արդէն զիտես որ համեալ ու զինին շատ մարդավար ու նրբամիտ չեն... Բայց դու ինչ կ'եսնք կ'անցնես այս տեղ, միթէ միտցնակ ես զլստվին թէ

ոչ ըսեմ բեզի հեղինակի մը հետ, nunquam minus solus quam cum solus . . .

— Հիմա ազատ ես բերնիդ եկածը դուրս տալու, երբ իմ կարգս գայ ես ալ պիտի խօսիմ, ըսի Պարոյրին, և մինչդեռ անոր կենացը զինի մը կ'առաջարկէի տան դուռը զարկին և մեզի նամակ մը բերին:

Վ.

Փ Ո Ւ Ն Ջ

— Կիները չէին կրնար դործել այն ամէն չարիքը որոնց համար կամբաստանուին, եթէ մարդիկ իրենց յանցակից չըլլային. ուրեմն մարդիկ եւս պէտք է որ պախարակուին, եւ եթէ շնուծեան մէջ յանցանքը հաւասար է, ինչու՞ ուրեմն պատժուի ալ հաւասար չէ. մի եւ նոյն ոճիւրը գործողները մի եւ նոյն օրէնքի համեմատ կը պատժուին: Տ. Ս.

— Ամենէն խելացի կնիկի հետ աղէկ ապրելու միջոցն է երբէք չխառնուիլ անոր սրտի գործերուն:

— Սիրոյ մէջ անմեղութենէ դէպ ի յանցանք մէկ անջրպես կայ որ է համբոյր մը:

— Կինը միշտ կորուստ կը կրէ սիրահարը իրեն բարեկամ ընելով, բայց կը շահի շահ՝ բարեկամը իրեն սիրահար ընտրելով:

— Ինչ՞ է կինը. կատարելապէս նկարագրելու համար պէտք է ճանչնալ զինքը: Մեր դարը կրնայ զանկա նկարագրելու սկսիլ, բայց կը պնդեմ թէ միայն աշխարհիս վերջը պիտի կարենայ անոր նկարագրութիւնը ընել:

Միթէ մեր դարը աշխարհս վերջանալէ առաջ պիտի կրնայ՞ նկարագրել մարդս . . .

Կիները կը նմանին Սպանիական տուներու, որոնք շատ դուռ եւ քիչ պատուհան ունին. աւելի դուռիւն է ներս մտնել բան թէ ամէն բան յայտնի տեսնել հոն:

Կիները մանկանց կը նմանին. խաղալիքներով կը զուարճացնենք, զովեսներով կը քնացնենք եւ խոստումներով կը խաբենք զիրենք. ոչինչ բաներու համար կուլան. ամենափոքր հակառակութեան մը կը զայրանան եւ առաջին անգամ եթէ չը հնազանդինք իրենց կամքին, կը բարկանան: Կը կրկնեմ թէ իրապէս մանուկներ են անոնք, բայց այնպիսի մանուկներ որոնք աշխարհս կը կառավարեն:

— Կինը սիրոյ դրոշմը կրող դրամ մ'է. այս դրոշմը երբ կը սրբուի, ալ չանցնիր դրամը:

— Կիները մարմարներու ներքեւ դրուած կրակարաններ են:

— Կինը մարդու սիրտն է:

— Կինը աշխարհիս թռչուններուն ամենէն գեղանին է:

— Աստուած մարդս ստեղծելուն զոյգացած է. բայց կինը ըստեղծելուն զոյգացած չէ:

Ամենէն երեւելի դէպքերը կնիկի մը միջամտութեամբը ծագում առած են:

Երեսասարդները երկու զլխաւոր պատճառ կրնան ունենալ շատ ուշ կարգուելու համար. առաջին. եթէ գէշ կնիկի մը հան-

դիպած ըլլան, քիչ ժամանակ պիտի մնան անոր հետ. երկրորդ. եթէ կատարելապէս կնիկի մը հանդիպած ըլլան, անոր առաքինութեան վրայ քիչ մը դրուելէ առաջ մեռնելու զոհունակութիւնը պիտի ունենան: Ծայրահեղ դատում . . .

— Սէրը լուսինի կը նմանի. երբ ամէնէն կը զաղրի, պէտք է որ ա'լ նուազի:

— Կնիկի մը տուած զովեսները արդարացի եւ անկեղծ ըլլալու համար պէտք է որ զովես տուողը անորմէ ակնկալութիւն մը չունենայ. գերիի մը տուած զովեսը միշտ կասկածելի է:

— Վաթսուն տարեկան հասակի մէջ քսանութինից տարեկան աղջիկի մը հետ կարգուելը նմանիլ է այն Տէստերու որոնք զիրք կառնուն իրենց բարեկամաց կարողալ տալու համար:

— Գովեսը կարեւորութիւն եւ արժէք ունենալու համար պէտք է որ զովողը արժանիք ունենայ:

— Աղուր կնիկի մ'առջեւ ուրիշ կնիկի մը համար զովեսներ հիւսելը դպրոցէն նոր ելնող աշակերտի գործ մ'է:

— Երբ լաւ մը զովել ուզես կին մը, նպատակիդ հասած չես ըլլար եթէ իր հետ նաեւ ուրիշ կին մ'ալ զովես. զովեսները փոխադարձօրէն կը ջնջուին. կնիկի մը զովես տալու միակ միջոցն է պախարակել անոր հակառակորդունին:

— Սիրուելու ամենամեծ զաղսնիքներէն մին է հաճելի ըլլալ եւ զուարճացնել. կնոջ սիրքը ինչպէս արցունքով, նոյնպէս եւ ուրախութեամբ կը մեղմի:

— Որ եւ է մարդկային արարած չկրնար սիրոյ հրամայել, եւ ոչ որ յանցաւոր կրնայ համարուիլ սէր զգալուն կամ կորուսելուն համար:

— Երկու ծխաւոր զօրապետներ սուր ի ձեռքին կռիւ կընէին պոռնիկի մը հետ ըլլալու համար:

— Պարոններ, ինչ՞ հարկ կայ այդ սրախաղութեան, ըստ անամօթ կինը, իմ տանս մէջ սրով չեն կուլիր, այլ ոսկիով. ստակ չունեցողին չեմ կրնար բան մը շնորհել:

— Պոռնիկի մը սիրքը կը նմանի հայելիի որն որ անդրադարձօրէն կը ցուցունէ ամէն ներկայուած առարկաները՝ որոնց եւ ոչ մէկուն յիշատակը պահելով:

— Կիները արատուելու ծիրքը ունին. կըսեն թէ անոնք երբ որ ուզեն կուլան. բայց իրենց արցունքը կեղծ չէ. միայն թէ արատուելուն բուն պատճառը կը պահեն:

— Փետուէ մ'աւելի թեթեւ ինչ՞ կայ. — Փոշին. — Փոշին աւելի թեթեւ. — Հովը. — Հովէն աւելի թեթեւ. — Կինը. — Կինն աւելի թեթեւ. — Ոչինչ:

— Սիրային առաջին արցունքը զոհար մ'է. երկրորդը մարգարիտ մը, իսկ երրորդը արցունք մը:

Համարատու

ԶԱՐԵՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ. — ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ.

Ուզուն-չարի փողոց, Եփեմ-փառա-խան Թ. 13